

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Ashlan Öztürk¹
Ayfer Tezel¹
Fatma Özlem Öztürk¹

¹Ankara Üniversitesi,
Hemşirelik Fakültesi,
Hemşirelik Bölümü,
Ankara, Türkiye

Yazışma Adresi:
Ashlan Öztürk
Ankara Üniversitesi,
Hemşirelik Fakültesi,
Hemşirelik Bölümü, Ankara,
Türkiye
Email: asliozturk@ankara.edu.tr

Geliş Tarihi: 09.02.2018
Kabul Tarihi: 25.02.2019
DOI: 10.18521/kt.392368

Konuralp Tıp Dergisi
e-ISSN1309-3878
konuralptipdergi@duzce.edu.tr
konuralptipdergisi@gmail.com
www.konuralptipdergi.duzce.edu.tr

Bir Ortaöğretim Kurumunda Akran Zorbalığının Değerlendirilmesi

ÖZET

Amaç: Zorbalık, önlem alınmazsa ciddi fiziksel ve ruhsal travmalara neden olabilen bir şiddet uygulama biçimidir. Okul döneminde öğrencilerin kişilik gelişimlerini ve akademik başarılarını olumsuz yönde etkileyen sorunlar arasında akran zorbalığı da yer almaktadır. Bu çalışma bir ortaöğretim kurumundaki öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalma ve zorbalık yapma durumlarını değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem: Analitik kesitsel nitelikte olan çalışma, 2015-2016 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Ankara İl Merkezi'nde 296 öğrencisi bulunan bir ortaokulda gerçekleştirilmiştir. Örneklem seçimine gidilmeden, araştırmaya katılmayı kabul eden 240 öğrenci çalışma kapsamına alınmıştır. Araştırmanın verileri kişisel bilgi formu, Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği (AZKBÖ) ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği (AZBÖ) ile toplanmıştır. Verilerin analizi SPSS 21.0 istatistik programı ile yapılmıştır.

Bulgular: Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin %53,3'ünün erkek, %31,7'sinin 7. sınıf öğrencisi olduğu, %87,5'inin anne babası ile birlikte yaşadığı belirlendi. Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin %10,8'inin zorbalık yaptığı, %13,8'inin zorbalığa maruz kaldığı, %4,6'sının hem zorba hem kurban ve %80'inin ne zorba ne de kurban olduğu belirlendi. Cinsiyet, öğrencinin okulu sevmeye durumu ile AZBÖ puan ortalamaları arasında, öğrencilerin okuduğu sınıf ile AZKBÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptandı ($p<0,05$).

Sonuç: Öğrencilerin kurban, zorba veya hem zorba hem kurban rolünü üstlendikleri belirlenmiştir. Okul sağlığı hizmetleri kapsamında akran zorbalığını engellemeye yönelik stratejiler geliştirmeye ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Akran Zorbalığı, Zorba, Kurban, Ortaöğretim, Hemşirelik

Evaluation of Peer Bullying in an Institution of Secondary Education

ABSTRACT

Objective: Bullying is a form of violence that can lead to serious physical and mental trauma unless measures are taken. Among the problems that affect the personality development and academic achievements of the students during the school period are peer bullying. This study was conducted in order to evaluate the cases of bullying and bullying by students in a secondary school.

Methods: The analytical cross-sectional study was conducted in a secondary school with 296 students in the Ankara City Center during the academic year of 2015-2016. 240 students who accepted to participate in the study were included in the study without going to the sampling selection. Data were collected by Personal Information Form, Identifying Victims of Peer Bullying Scale (IVPBS), Identifying Peer Bullies Scale (IPBS). Data were analyzed by statistical program SPSS 21.0.

Results: It was determined that 53.3% of the students were male, 31.7% were in 7th grade student and 87.5% were living with their parents. It was determined that 10.8% of the students included in the survey were bullied, 13.8% were exposed to bullying, 4.6% were both bully and victim and 80% were neither bully nor victim. There was a statistically significant difference between sex and school liking status with IPBS score averages, and class of students with IVPBS score averages ($p<0,05$).

Conclusion: It has been determined that the students take part in the role of victim, bully or both bully and victim. Within the context of school health services, there is a need to develop strategies to prevent peer bullying.

Keywords: Peer Bullying, Bullying, Victim, Secondary School, Nursing.

GİRİŞ

Zorbalık, savunmasız bireylere daha güçlü ve kuvvetli biri tarafından kötü muamelede bulunma, suistimal etme olarak tanımlanmaktadır (1). Zorbalık fiziksel, duygusal, sosyal boyutta olabilir ve alay etme, isim takma, söylenti çıkarma, aşağılama, tehdit etme, dışlama, eşyalara zarar verme gibi durumları içerebilir (2-4). Akran zorbalığı, “kendini savunmada zorlanan bir çocuk veya ergenin, tekrarlayan biçimde bir veya daha fazla öğrenci tarafından kasıtlı olarak yapılan rahatsız edici davranışlara maruz kalması” şeklinde tanımlanmaktadır (5). Akran zorbalığı, bir veya birden çok öğrencinin, kendilerinden daha güçsüz öğrencileri, kasıtlı ve sürekli olarak rahatsız etmesiyle sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türüdür (6). Okul yıllarında öğrenciler arasında şiddetin en yaygın ifadelerinden biri akran zorbalığıdır. Akran zorbalığı okullarda her geçen gün artan, karmaşık ve ciddi küresel bir sorun olarak ifade edilmektedir (7).

Akran zorbalığı denince, zorba ve kurban diye nitelendirilen bir ya da birden çok öğrenci akla gelmelidir. Zorbalar genellikle başkalarına karşı üstünlük kurmak isteyen, kurallara uymayan empati duygusuna sahip olmayan kişilerdir. Zorbalar kendini güçlü gösterme ve başkalarını kontrol etme gereksinimi duyarlar (8). Kurbandan yaşça ve bedence büyüktürler. İletişim kurma yetenekleri yüksektir ancak aileleri ile iletişimleri azdır. Kaygı düzeyleri ve sorun çözme becerileri düşüktür (6). Kurbanlar; çekingen, düşük benlik algısı olan, yalnız, güvensiz ve sosyal becerileri düşük olan öğrencilerdir. Zorbalara karşı genellikle temkinli, hassas ve sessizdirler. Kurbanlar zorbalara karşı kendilerini güçsüz hissederken zorbalar ise bu durumun tam tersi güçlü ve kontrolü elinde hissetmektedirler (7).

Akran zorbalığı sonucunda, kısa ve uzun dönemde kurbanın sağlığını olumsuz etkileyen durumlar ortaya çıkmaktadır. Zorbaliğe maruz kalan öğrencide kısa dönemde okula devamsızlık, okul kurallarına uymama, sosyal ilişkilerde azalma, depresyona eğilim, intihar girişimi gibi sorunların yanında, uzun dönemde öğrencilerin benlik saygılarında düşme, akran ilişkilerinde zayıflama ve depresyon düzeyinde artma görülmektedir (9,10). Zorbaliğe maruz kalan öğrenciler, dikkatlerini sürekli olarak derslerinden çok, zorbaların hedefi olmaktan nasıl kurtulacakları konusuna yönelttikleri için okuldaki başarıları düşüş göstermektedir (11). Zorbaliğe uğrayan öğrenci kendini tehdit altında, aşağılanmış ve yaralanmış hissedebilir (12). Zorbaliğe maruz kalma fiziksel, psikolojik, sosyal ve akademik gelişimi olumsuz biçimde etkilemektedir. Okul döneminde maruz kalınan zorbalık bazı çocuklar için okul yıllarıyla sınırlı kalmayıp daha sonraki yaşamlarında da devam etmektedir (13).

Ülkemiz nüfusunun büyük çoğunluğu oluşturan okul dönemi çocuklarında (14) akran

zorbalığını belirleme ve önlemeye yönelik programlar geliştirilmesi gereklidir. Kırk farklı ülkede yaşayan 11, 13 ve 15 yaşındaki okul çocuklarının incelendiği bir çalışmada, çocukların %10.7’sinin akran zorbalığına uğradığı, %12.6’sının akranlarına zorbalık uyguladıkları, %3.6’sının ise hem zorbalık uyguladıkları hem de zorbalığa uğradıkları belirlenmiştir. Yine bu çalışma sonuçlarına göre ülkemiz, diğer ülkelere göre zorbalığa maruz kalma oranlarının yüksek olduğu yedi ülke içinde yer almaktadır (15).

Sağlığı koruma ve geliştirmeye yönelik programlar geliştirilmesi okul sağlığı hemşirelerinin öncelikli rollerindedir. Okullarda zorbalığın önlenmesine yönelik etkili değerlendirme programları oluşturulmalı ve zorbalığı önlemeye yönelik programlar geliştirilmelidir. Hemşireler okul sağlığı eğitimleri planlayıp uygulayan en önemli sağlık profesyonellerindedir (16). Akran zorbalığı; öğrenci, okul ve aile işbirliğiyle erken dönemde hemşirelik girişimleri ile tespit edilerek azaltılabilir, olumsuz sonuçları ortadan kaldırılabılır.

Bu araştırma bir ortaöğretim kurumundaki öğrencilerinin akran zorbalığına maruz kalma ve zorbalık yapma durumlarının değerlendirilmesi amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

MATERYAL VE METOD

Araştırmanın Şekli: Araştırma analitik kesitsel olarak yapılmıştır.

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman: Araştırma verileri, Ankara il merkezinde Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı bir ortaokulda 2015-2016 eğitim öğretim bahar yarıyılında, Nisan-Haziran 2016 tarihleri arasında toplanmıştır.

Araştırmanın Evren ve Örnekleme: Araştırmanın evrenini Ankara il merkezinde Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı bir ortaokulda 2015-2016 eğitim-öğretim bahar yarıyılında 5., 6., 7. ve 8. sınıflarda eğitim gören 296 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada tüm evrene ulaşmak hedeflenmiş ve araştırmaya katılmayı kabul eden 240 öğrenciye ulaşılmıştır. Araştırmaya katılım hızı %81’dir.

Veri Toplama Araçları: Araştırma verileri kişisel bilgi formu, Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği (AZKBÖ) ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği (AZBÖ) ile toplanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel tanımlayıcı, akademik ve aile içi şiddete yönelik özelliklerini belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği (AZKBÖ): Mynard ve Joseph (2000) tarafından geliştirilen, Gültekin ve Sayıl (2005) tarafından Türkçe’ye uyarlanan AZKBÖ kişinin kendi durumunu bildirdiği bir ölçektir. Katılımcılardan her bir madde için kendine en uygun olan “hiç bir zaman (0)”, “bir kere (1)” ve “birden fazla (2)” seçeneklerinden birini işaretlemeleri istenmektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek

toplam puan 54, en düşük puan ise 0'dır. Ölçekten alınan yüksek puan, kişinin akran saldırısına sıklıkla hedef olduğunu, düşük puan ise nadiren hedef olduğunu ya da hiç hedef olmadığını göstermektedir. Ölçeğin cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı 0.86 olarak bulunmuştur (17). Bu çalışmada ölçeğin cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı 0.93 olarak saptanmıştır. Ölçek korkutma/sindirme, alay, açık saldırı, ilişkisel saldırı ve kişisel eşyalara saldırı alt boyutlarından oluşmaktadır (17).

Korkutma/Sindirme: Şiddetin doğrudan, açık açık ve fiziksel yoldan istekli olarak ve genellikle grup halinde korkutma/sindirme amacıyla uygulandığı durumları kapsamaktadır. Korkutma/Sindirme alt boyut cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .73, bu çalışmada 0.79 saptanmıştır.

Alay: Çocuğun fiziksel, kültürel ve psikolojik özelliklerinin küçümsenmesi ve aşağılanmasına ilişkin davranışları kapsamına almaktadır. Alay alt boyut cronbach alfa iç tutarlılık katsayısını 0.68, bu çalışmada 0.77 bulunmuştur.

Açık Saldırı: Korkutma/sindirme faktöründe yer alan davranışlardaki fiziksel şiddet ögesi, açık saldırı alt boyutunda daha hafifletilmiş haliyle bulunmaktadır. Açık saldırı alt boyutu cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı 0.72, bu çalışmada 0.84 bulunmuştur.

İlişkisel Saldırı: Çocuğun sosyal ilişkilerinin saldırgan tarafından kasıtlı olarak bozularak zor durumda bırakıldığı davranışları içerir. Kişisel saldırı alt boyutu cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı Gültekin ve Sayıl tarafından 0.72, bu çalışmada 0.81 bulunmuştur.

Kişisel Eşyalara Saldırı: Çocuğa ait eşyalara bilerek ve isteyerek zarar verildiği, bu eşyaların çalındığı ve/veya el konularak sahiplenildiği durumları kapsar. Alt boyut cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .67, bu çalışmada .82 bulunmuştur.

Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği (AZBÖ): Akran zorbalığı gösteren çocukları belirleyebilmek amacıyla, Mynard ve Joseph (2000) tarafından geliştirilen ve Gültekin ve Sayıl'ın (2005) Türkçe'ye uyarlamasını yaptığı "AZKBÖ"n deki tüm akran zorbalığına hedef olmayı ölçen soruların karşısına Pekel ve Uçanok (2005) "Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?" sorusunu ekleyerek "AZBÖ"ni oluşturmuştur. AZKBÖ ile paralel olarak Korkutma/Sindirme, Alay, Açık Saldırı, ilişkisel Saldırı ve Kişisel Eşyalara Saldırı olarak beş alt boyut belirlenmiştir. Ölçeğin cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .89 olarak bulunmuştur. Alt boyutların iç tutarlılık katsayısı sırası ile korkutma/sindirme için .71, alay için .67, açık saldırı için .86, ilişkisel saldırı için .80 ve kişisel eşyalara saldırı için .76 olarak belirlenmiştir (18). Bu çalışmada toplam cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .91, alt boyutların cronbach alfa katsayıları sırası ile korkutma/sindirme için .83, alay için .71, açık saldırı

için .84, ilişkisel saldırı için .66 ve kişisel eşyalara saldırı için .76 olarak bulunmuştur.

Verilerin Toplanması: Verilerin tamamı araştırmacılar tarafından yüz yüze görüşme yöntemi ile sınıf ortamında toplanmıştır. Verilerinin toplanma zamanı okul müdürü ve öğretmenlerle görüşülerek planlanmıştır. Veriler belirlenen tarih ve saatlerde öğretmenler eşliğinde araştırmacılar tarafından toplanmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi: Verilerin kodlanması ve değerlendirilmesi bilgisayar ortamında SPSS 21.0 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler, ki kare, t testi ve ANOVA analizleri kullanılmıştır. İstatistiksel analizlerde önemlilik seviyesi $p < 0.05$ değeri kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü: Araştırmanın yapılabilmesi için kurum izni ve Ankara Üniversitesi Etik Kurulu'ndan etik izin alınmıştır. Veri toplama formları uygulanmadan önce araştırma kapsamına alınan öğrencilere araştırmanın ne amaçla yapıldığına dair bilgi verilmiş, sözlü onamları alınmış ve istedikleri anda çalışmadan ayrılacakları bildirilmiş ve ailelerinden onam alınan öğrenciler çalışmaya dahil edilmiştir.

BULGULAR

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin %53,3'ünün erkek, %31,6'sının 13 yaşında ve 7. sınıfta okuduğu, %95,3'ünün anne ve babasıyla birlikte yaşadığı ve yaklaşık yarısının 3 kardeşi olduğu belirlendi (Tablo 1.).

Öğrencilerin %75,4'ünün okulunu sevdiği, %15'inin mazeretsiz devamsızlık yaptığı, %37,1'inin bir önceki eğitim öğretim yılında teşekkür belgesi aldığı saptandı. Öğrencilerin %8,8'i aile üyeleri arasında şiddet olduğunu ve %11,3'ü ailesinin kendisine şiddet uyguladığını ifade etti (Tablo 2.).

Öğrencilerin AZKBÖ puan ortalaması $7,73 \pm 9,57$, AZBÖ puan ortalaması $5,51 \pm 7,43$ bulundu. Çalışmada AZKBÖ alt boyutları puan ortalamalarına bakıldığında; korkutma/sindirme $1,12 \pm 2,20$, açık saldırı $1,88 \pm 2,79$, alay $1,78 \pm 2,40$, ilişkisel saldırı $1,41 \pm 2,40$ ve kişisel eşyalara saldırı $1,51 \pm 2,33$ olduğu bulundu. Öğrencilerin AZBÖ alt boyutları puan ortalamalarına bakıldığında korkutma/sindirme $1,24 \pm 2,47$, açık saldırı $1,64 \pm 2,64$, alay $1,48 \pm 1,98$, ilişkisel saldırı $0,36 \pm 0,95$ ve kişisel eşyalara saldırı $0,38 \pm 1,20$ olduğu saptandı.

Öğrencilerin %10,8'inin zorbalık yaptığı, %13,8'inin zorbalığa maruz kaldığı belirlendi. Öğrencilerin %4,6'sının hem zorba hem kurban ve %80'inin ne zorba ne de kurban olduğu saptandı.

Cinsiyet ve öğrencinin okulu sevme durumu ile AZBÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulundu. Erkek öğrencilerin ($8,34 \pm 10,29$) ve okulunu sevmeyen öğrencilerin ($8,55 \pm 9,89$) AZBÖ puan ortalamaları kız öğrencilere ($7,03 \pm 8,67$) ve okulunu seven ($7,46 \pm 9,48$) öğrencilere göre daha yüksektir.

Tablo 1. Öğrencilerin kişisel tanımlayıcı özellikleri (n=240)

Kişisel Tanımlayıcı Özellikler	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kız	112	46,7
Erkek	128	53,3
Yaş		
11 ve altı	53	22,1
12	48	20,0
13	76	31,6
14 ve üstü	63	26,3
Sınıf		
5. sınıf	52	21,7
6. sınıf	51	21,3
7. sınıf	76	31,6
8. sınıf	61	25,4
Aile Yapısı		
Anne baba bir arada	229	95,3
Anne baba ayrı	4	1,7
Anne/Baba vefat etmiş	7	3,0
Kardeş Sayısı		
2 ve altı	63	26,3
3	104	43,3
4	49	20,4
5 ve üstü	24	10,0

Tablo 2. Öğrencilerin akademik ve aile içi şiddete yönelik özellikleri (n=240)

Akademik ve Aile İçi Şiddete Yönelik Özellikler	Sayı (n)	Yüzde (%)
Okulunuzu seviyor musunuz?		
Evet	181	75,4
Hayır	59	24,6
Okula mazeretsiz devamsızlık yapıyor musunuz?		
Evet	36	15,0
Hayır	204	85,0
Bir önceki yıl akademik başarı durumunuz nasıldı?		
Takdir belgesi aldım	42	17,4
Teşekkür belgesi aldım	89	37,1
Doğrudan geçtim	99	41,3
Sorumlu geçtim	10	4,2
Aile üyeleri arasında şiddet var mı?		
Evet, var	21	8,8
Hayır, yok	219	91,2
Aileniz size şiddet uyguluyor mu?		
Evet	27	11,3
Hayır	213	88,7

Tablo 3. Öğrencilerin zorba/kurban olma durumları ile zorbalık döngüsündeki rolleri (n=240)

Kurban	Zorba				Toplam		Test Değeri
	Olan		Olmayan		Sayı (n)	Yüzde (%)	
	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	
Olmayan	15	6,2	192	80	207	86,2	X ² = 20,05 SD =1 p = 0,00
Olan	11	4,6	22	9,2	33	13,8	
Toplam	26	10,8	214	89,2	240	100	

Tablo 4. Bazı kişisel tanımlayıcı ve akademik özelliklerine göre AZKBÖ ve AZBÖ puan ortalamalarının karşılaştırılması (n=240)

Tanıtcı Özellikler	Sayı (n)	AZKBÖ X±SS	Test ve p değeri	AZBÖ X±SS	Test ve p değeri
Cinsiyet					
Kız	112	7,03±8,67	t=-1,05	3,08±5,90	t=-4,20
Erkek	128	8,34±10,29	p=0,29	6,92±8,15	p=0,00
Yaş					
11 ve altı	53	10,16±10,78	f=4,14	7,00±10,42	f=2,23
12	48	9,56±10,75	p=0,07	5,08±5,46	p=0,84
13	76	7,47±9,48		5,23±6,95	
14 ve üstü	63	4,60±6,46		3,44±5,89	
Sınıf					
5. sınıf	52	12,34±12,42	f=7,26	7,46±10,44	f=2,69
6. sınıf	51	7,52±8,30	p=0,00*	4,64±5,34	p=0,47
7. sınıf	76	7,51±9,36		5,06±6,93	
8. sınıf	61	4,24±6,00		3,60±6,00	
Okulunuzu seviyor musunuz?					
Evet	181	7,46±9,48	t=-0,76	4,37±6,77	t=-2,44
Hayır	59	8,55±9,89	p=0,44	7,44±8,82	p=0,01
Okula mazeretsiz devamsızlık yapıyor musunuz?					
Evet	36	10,11±11,63	t=1,37	7,11±11,33	t=1,20
Hayır	204	7,31±9,13	p=0,17	4,77±6,48	p=0,23

*5. ve 8. sınıfta okuyan öğrenciler arasında anlamlı fark vardır.

Yaş, sınıf, okula mazeretsiz olarak devamsızlık yapma ile AZBÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak fark bulunmadı ($p>0,05$). Öğrencilerin okuduğu sınıf ile AZKBÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptandı ($p<0,05$). Beşinci sınıfta okuyan öğrencilerin AZKBÖ puanları (12,34±12,42), sekizinci sınıfta okuyan öğrencilere göre (4,24±6,00) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Cinsiyet, yaş, öğrencinin okulu sevme durumu ve okula mazeretsiz olarak devamsızlık yapma ile AZKBÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı ($p>0,05$).

TARTIŞMA

Araştırma yapılan okulda öğrencilerin kurban, zorba veya hem zorba hem kurban rolünü üstlendikleri belirlenmiştir. Cinsiyet ve öğrencinin okulu sevme durumu ile AZBÖ puan ortalamaları arasında, öğrencilerin okuduğu sınıf ile AZKBÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır.

Çalışmamızda öğrencilerin %10,8'inin zorbalık yaptığı, %13,8'inin zorbalığa maruz kaldığı, %4,6'sının hem zorba hem kurban ve %80'inin ne zorba ne de kurban olduğu saptanmıştır. Elde ettiğimiz bu sonuçlar, ülkemizde akran zorbalığının yüksek oranlarda olduğunu gösteren çok sayıda araştırma bulgusu tarafından desteklenmektedir (19-23). Çelebi ve Aliyev (23) 1062 öğrenci üzerinde yaptıkları çalışmalarında öğrencilerin %2,1'inin zorbalık yaptığını, %11,9'unun zorbalığa maruz kaldığını, %5,6'sının hem zorba hem kurban olduğunu ve %80,1'inin ne zorba ne kurban olduğunu tespit etmişlerdir. Pişkin

(20) Ankara'daki ilköğretim öğrencileri arasında akran zorbalığını inceledikleri çalışmalarında öğrencilerin %35,1'inin kurban, %30,2'sinin zorba ve %6,2'sinin hem zorba hem kurban olduğunu belirlemişlerdir. Burnukara ve Uçanok (21) çalışmalarında öğrencilerin %5,1'nin zorba, %17,2'sinin kurban ve % 9,6'sının hem zorba hem kurban statüsünde olmak üzere toplam %31,9'unun akran zorbalığına dahil olduğunu saptamışlardır. Kartal ve Bilgin (22) bir ilköğretim okulunda 4.-8. sınıflardaki 688 öğrenciyle yaptıkları çalışmalarında öğrencilerin sadece dörtte birinin zorba veya kurban olmadıklarını saptamışlardır. Deniz Yöndem ve Totan (19) çalışmalarına aldıkları öğrencilerin dörtte birinden fazlasının zorbalık davranışlarında bulunduğunu saptamışlardır. Tüm bu araştırma bulguları bizim çalışma bulgularımıza benzer şekilde, akran zorbalığının ülkemiz de önemli bir sorun olduğunu yansıtmaktadır. Akran zorbalığı bazen bir şehirden diğerine bazen bir okuldan diğerine, okul çevresinin kültürel özelliklerine göre değişebilir. Bu bakımdan zorbalığın tanınması, önleyici çalışmaların planlanması gerekir.

Çalışmamızda erkek öğrencilerin (8,34±10,29), AZBÖ puan ortalamaları kız öğrencilere (7,03±8,67) göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Çalışmamıza benzer şekilde literatürde erkeklerin kızlara oranla daha fazla zorbalık içinde yer aldıklarını gösteren birçok çalışmaya rastlanmıştır (19, 21-25). Bu durumun bazı toplumlarda erkek çocukların saldırgan davranışlarının "güç" olarak kabul edilmesinden, kız çocukların ise erkek çocuklara göre daha narin, terbiyeli, sakin olmaları konusunda

desteklenmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca bu durumun nedeni ataerkil aile yapısına sahip olan ülkemizde kadın ve erkek kimliklerinin toplumsal olarak farklı boyutlarda kabullenilmiş olmasından kaynaklanabilir.

Araştırma bulgularımızın sonuçlarına göre okulu sevmeyen öğrencilerin (8,55±9,89) AZBÖ puan ortalamaları okulu seven öğrencilerden (7,46±9,48) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Çalışmamızda okulu sevmeyen öğrencilerde akran zorbalığı puanlarının yüksek olması beklenen bir durumdur. Nansel ve arkadaşları (26) zorbalığın genellikle okul başarılarının düşük olduğunu ve özellikle ortaöğretim yıllarında okuldan soğuduklarını, okulu sevmediklerini belirtmişlerdir. Pekel ve Uçanok (18) akran zorbalığının sosyal ilişkilerde bozulmalara neden olduğunu belirtmiştir.

Çalışmamızda öğrencilerin okuduğu sınıf ile AZKBÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır. Beşinci sınıfta okuyan öğrencilerin AZKBÖ puanları (12,34±12,42), sekizinci sınıfta okuyan öğrencilere göre (4,24±6,00) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. AZKBÖ'den alınan yüksek puan, kişinin akran zorbalığına sıklıkla hedef olduğunu göstermektedir (17). Okul ortamında yaşı küçük öğrencilere zorba davranacak olan çok sayıda yaşı büyük olan öğrencinin bulunması beşinci sınıfta okuyan öğrencilerin AZKBÖ puanlarının yüksek olmasına sebep olmuş olabilir. Literatürde bizim bulgumuza benzer şekilde alt sınıfta bulunan öğrencilerin üst sınıflarda bulunan öğrencilerden daha yüksek oranda akran zorbalığına maruz

kaldığını gösteren çalışmalar mevcuttur (19,21,22). Alt sınıfta okuyan öğrencilerin kurban olma durumlarının, üst sınıfta okuyan öğrencilere göre yüksek olmasının nedeninin, küçük yaş grubu çocukların zorbalık davranışları ile etkin bir şekilde baş edebilecek sosyal becerileri henüz kazanamamış olmalarından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

SONUÇ

Yüksek oranda genç nüfusa sahip olan ülkemiz akran zorbalığı açısından risk altındadır. Bu nedenle okul sağlığı hizmetleri kapsamında akran zorbalığını engellemeye yönelik stratejiler geliştirmeye ihtiyaç vardır. Bu amaç doğrultusunda akran zorbalığını önleme programları hazırlanmalı, hem akran zorbalığına maruz kalan hem de zorbalık yapan öğrencilere yönelik eğitimler planlanmalıdır. Doğrudan zorbalığı önleyici çalışmaların yanı sıra, kurban olmayı önleme amacı ile öğrencilerin baş etme, problem çözme ve sosyal becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmalıdır. Böylelikle öğrenciler zorbalıkla karşılaştıklarında ya da zorbalığa tanık olduklarında, zorbalığı önleyici müdahalelerde bulunabilirler.

Okul sağlığı hemşirelerine akran zorbalığını önlemede aktif görevler ve sorumluluklar düşmektedir. Hemşire, okul ile aile arasında işbirliğinin sağlanması ve artırılması için çalışmalar yapmalı, eğitimcilere, öğrencilere ve ebeveynlere yönelik eğitimler düzenlenmelidir. Bu eğitimler ile akran zorbalığının tespit edilmesi ve önlenmesi konusunda okul idaresi, öğretmenler, aileler ve öğrenciler bilinçlendirilmelidir.

KAYNAKLAR

1. Dictionary by Merriam-Webster: America's Most-Trusted Online Dictionary <https://www.merriam-webster.com/dictionary/bullying>. Erişim Tarihi:02.01.2018
2. Güvenir T. Okulda Akran İstismarı. Kök Yayınları, Ankara, 2005.
3. Hughes G. The Relationship Between Bullying And Achievement; A Study Of Related School And Family Factors, Master Thesis, The University of Calgary, Alberta, Canada, 2005.
4. Mason KL. Cyber Bullying: A Preliminary Assessment for School Personnel. *Psychology in the Schools* 2008; 45(4): 323-48.
5. Karatoprak S, Özcan Ö. Akran Zorbalığı. *Türkiye Klinikleri J Child Psychiatry-Special Topics* 2017; 3(3): 195-203.
6. Gökler R. Okullarda Akran Zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 2009; 6(2): 511-37.
7. Menesini E, Salmivalli C. Bullying in Schools: The State of Knowledge and Effective Interventions. *Psychology, Health & Medicine* 2017; 22(S1): 240-53.
8. Günay Ş, Gürhan C. Zorbalıkla Baş Etmeye Yönelik Bir Akran Destek Programının Etkililiği. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 2018; 8(51): 66-294.
9. Skybo T. Witnessing Violence: Biopsychosocial Impact on Children, *Pediatric Nursing* 2005; 31(4): 263-70.
10. Beaty LA, Alexeyev EB. The Problem of School Bullies: What There Search Tells Us. *Adolescence* 2008; 43(169): 1-11.
11. Çankaya İ. İlköğretimde Akran Zorbalığı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2011; 24(1): 81-92.
12. Tekin M. Sınıf Öğretmenlerinin İlköğretim Okullarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Zorbalığa Maruz Kalmaları İle İlgili Tutum ve Görüşleri. *Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Şiddete Yönelik Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu*. İstanbul, 2006.
13. Rigby K. Consequences of Bullying in Schools. *The Canadian Journal of Psychiatr* 2003; 48: 583-90.
14. Türkiye İstatistik Kurumu, Yıllara, Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus İstatistikleri <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>. ? Erişim Tarihi: 05.02.2018

15. Craig W, Harel-Fisch Y, Fogel-Grinvald H, et al. HBSC Violence&Injuries Prevention Focus Group, HBSC Bullying Writing Group. A Cross-National Profile of Bullying and Victimization among Adolescents in 40 Countries. *Int J Public Health* 2009; 54: 216-24.
16. Gözüm S. Okul Dönemindeki Çocukların Sağlığının Geliştirilmesi. Vize Yayıncılık: Ankara, 2016.
17. Gültekin Z, Sayıl M. Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği Geliştirme Çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi* 2005; 15: 47-61.
18. Pekel N, Uçanok Z. Akran Zorbalığı Gruplarında Yalnızlık ve Akademik Başarı ile Sosyometrik Statüye Göre Zorba/Kurban Davranış Türleri. *Türk Psikoloji Dergisi* 2005; 20(56): 77-92.
19. Deniz Yöndem Z, Totan T. Ergenlerde Zorbalık ve Stresle Baş Etme. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2008; 3(35): 28-37.
20. Pişkin M. Examination of Peer Bullying Among Primary and Middle School Children in Ankara. *Eğitim ve Bilim* 2010; 35(156): 176-89.
21. Burnukara P, Uçanok Z. İlk ve Orta Ergenlikte Akran Zorbalığı: Gerçekleştiği Yerler ve Baş Etme Yolları. *Türk Psikoloji Yazıları* 2012; 15(29): 68-82.
22. Kartal H, Bilgin A. İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığın Nedenleri ile İlgili Algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2012; 11(1): 25-48.
23. Çelebi F, Aliyev R. Ortaöğretim Öğrencilerinin Boş Zaman Can Sıkıntısı Algılarının ve Zorbalık Durumlarının Karşılaştırılarak İncelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2017; 18(1): 248-64.
24. Şirvanlı Özen D, Aktan T. Bağlanma ve Zorbalık Sisteminde Yer Alma: Başa Çıkma Stratejilerinin Aracı Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi* 2010; 25(65): 101-13.
25. Gültekin Alduman G. 7-14 Yaş Grubu Çocuklarda Akran İstismarı ve Kendi Çözüm Önerileri. *Kuramsal Eğitimbilim* 2010; 3(2): 13-26.
26. Nansel TR, Overpeck M, Pilla RS, et al. Bullying Behavior Among US Youth: Prevalence and Association with Psychosocial Adjustment. *JAMA* 2001; 285(16): 2094-110.